

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	مقدمه
۵	فصل اول: کلیات نمایه و نمایه‌سازی
۵	مقدمه
۵	اطلاعات چیست؟
۷	سازماندهی اطلاعات
۸	انفجار اطلاعات
۸	آلودگی اطلاعات
۹	سرریز اطلاعات
۹	ارزش افزوده اطلاعات
۹	نمایه
۱۱	نمایه‌سازی
۱۱	نمایه‌سازی و ارتباط آن با فناوری اطلاعات
۱۴	ساختار نمایه
۱۹	نمایه‌ساز کیست؟
۲۰	تاریخچه نمایه‌سازی
۲۳	هدف‌های نمایه‌سازی
۲۴	فرایند نمایه‌سازی
۲۴	فرایند نمایه‌سازی از دیدگاه محمدی‌فر
۲۷	فرایند نمایه‌سازی از دیدگاه راولی
۲۸	فرایند نمایه‌سازی از دیدگاه می
۲۹	فرایند نمایه‌سازی از دیدگاه فارو
۲۹	نشانه‌های ادراکی متن

صفحه	عنوان
۳۱	عمق نمایه‌سازی
۳۲	زبان‌های نمایه‌سازی
۳۴	نمایه‌سازی به زبان آزاد
۳۵	نمایه‌سازی به زبان طبیعی
۳۷	نمایه‌سازی به زبان کنترل‌شده
۳۹	رویکردهای نمایه‌سازی
۴۰	رویکرد مدرک‌گرا و مدرک‌مدار
۴۲	رویکرد کاربر‌گرا
۴۳	رویکرد حوزه‌مدار
۴۶	رویکرد جامع‌نگر
۴۶	رویکرد جزئی‌نگر
۴۷	رویکرد شیء‌گرا
۴۸	مقایسه نمایه‌سازی با سایر روش‌های سازماندهی اطلاعات
۴۹	مقایسه نمایه‌سازی و فهرست‌نویسی
۵۱	مقایسه نمایه‌سازی و رده‌بندی
۵۳	مقایسه نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی
۵۴	پرسش‌ها
۵۴	تمرین‌های عملی
۵۶	فصل دوم: نمایه از نظر هدف تهیه
۵۶	مقدمه
۵۶	انواع نمایه از نظر هدف تهیه
۵۷	نمایه برای جایابی اطلاعات
۶۰	نمایه به منظور بازیابی مدارک
۶۷	نمایه‌نامه
۶۹	پرسش‌ها
۶۹	تمرین‌های عملی
۷۰	فصل سوم: نمایه از نظر نحوه تنظیم و نوع اطلاعات
۷۰	مقدمه
۷۰	انواع نمایه از نظر نحوه تنظیم
۷۰	نمایه الفبایی

صفحه	عنوان
۷۱	نمایه رده‌ای
۷۲	نمایه تاریخی
۷۲	سطح‌بندی در ساختار نمایه
۷۴	انواع نمایه از نظر نوع اطلاعات
۷۴	نمایه نام‌ها
۷۴	نمایه موضوعی
۷۵	پرسش‌ها
۷۶	تمرین‌های عملی
۷۷	فصل چهارم: همارایی در نمایه‌سازی
۷۷	مقدمه
۷۷	روش‌های نمایه‌سازی از نظر همارایی
۷۸	نمایه‌سازی پیش‌همارا
۷۹	نمایه‌سازی پس‌همارا
۸۲	تفاوت نمایه‌سازی پس‌همارا و پیش‌همارا
۸۵	پرسش‌ها
۸۵	تمرین‌های عملی
۸۶	فصل پنجم: نمایه‌سازی از نظر بیان محتوای اطلاعاتی
۸۶	مقدمه
۸۷	نمایه‌سازی واژه‌ای
۸۸	نمایه چرخه‌ای
۸۸	نمایه نوبتی
۸۹	نمایه تعویضی
۸۹	نمایه جایگشتی
۹۰	نمایه کوئیک (درون‌بافتی)
۹۶	نمایه کوواک (برون‌بافتی)
۱۰۰	نمایه‌سازی مفهومی یا موضوعی
۱۰۰	مزایای نمایه‌سازی موضوعی و طبقه‌بندی موضوعی مفاهیم
۱۰۱	مراحل نمایه‌سازی موضوعی
۱۰۳	پرسش‌ها
۱۰۴	تمرین‌های عملی

صفحه	عنوان
۱۰۵	فصل ششم: نمایه‌سازی قالب‌ها و حوزه‌های خاص
۱۰۵	مقدمه
۱۰۶	ویژگی‌های حوزه موضوعی در نمایه‌سازی
۱۰۶	حوزه علوم تجربی
۱۰۷	حوزه علوم اجتماعی و انسانی
۱۰۸	نمایه‌سازی قالب‌های خاص
۱۰۸	نمایه‌سازی روزنامه‌ها
۱۰۹	نمایه‌سازی نشریه‌های ادواری
۱۱۰	نمایه‌سازی چندرسانه‌ای‌ها
۱۱۱	نمایه‌سازی تصویر
۱۱۵	برچسب‌گذاری مردمی یا نمایه‌سازی مشارکتی
۱۱۶	پرسش‌ها
۱۱۶	تمرین‌های عملی
۱۱۷	فصل هفتم: ارزیابی نمایه‌ها
۱۱۷	مقدمه
۱۱۷	سطوح ارزیابی
۱۱۸	ارزیابان نمایه
۱۱۹	جامعیت یا بازیافت
۱۱۹	مانعیت یا دقت
۱۲۱	بهبود کیفیت نمایه‌سازی
۱۲۱	بهبود نمایه‌سازی از دیدگاه لنکستر
۱۲۱	بهبود نمایه‌سازی از دیدگاه براون
۱۲۲	بهبود نمایه‌سازی از دیدگاه سیسکو
۱۲۴	پرسش‌ها
۱۲۵	تمرین‌های عملی
۱۲۶	فصل هشتم: روش‌های نمایه‌سازی
۱۲۶	مقدمه
۱۲۷	نمایه‌سازی دستی
۱۲۷	نمایه‌سازی ماشینی یا خودکار
۱۲۹	انواع نمایه‌سازی خودکار

صفحه	عنوان
۱۳۰	روش‌های مختلف نمایه‌سازی ماشینی
۱۳۵	فرایند نمایه‌سازی خودکار یا ماشینی
۱۳۸	مزایای نمایه‌سازی ماشینی
۱۳۸	معایب نمایه‌سازی ماشینی
۱۴۰	مروری بر چند نرم‌افزار نمایه‌سازی
۱۴۲	نمایه‌سازی ترکیبی
۱۴۳	نمایه‌سازی با Word
۱۴۷	پرسش‌ها
۱۴۷	تمرین‌های عملی
۱۴۸	فصل نهم: نمایه‌سازی در موتورهای جستجو و اینترنت
۱۴۸	مقدمه
۱۴۸	ابزارهای کاوش در وب
۱۴۹	راهنمای موضوعی
۱۵۱	موتورهای جستجو
۱۶۲	موتورهای ابرکاوش
۱۶۳	رویکردهای نمایه‌سازی خودکار در وب
۱۶۳	محتوای محوری
۱۶۴	معنای محوری
۱۶۵	فولکسونومی
۱۶۷	عناصر فولکسونومی
۱۷۰	ساختار فولکسونومی
۱۷۰	اهداف فولکسونومی
۱۷۱	مزایا و معایب فولکسونومی
۱۷۲	ضرورت کنترل واژگان در فولکسونومی
۱۷۳	مقایسه فولکسونومی با جستجوی کتابخانه‌ای
۱۷۴	تعدادی از پروژه‌های مهم فولکسونومی
۱۷۶	ابرداده و نقش آن در نمایه‌سازی و سازماندهی منابع اینترنتی
۱۷۷	دلایل گسترش ابرداده
۱۷۷	اهمیت و کاربرد ابرداده
۱۷۹	عناصر و اجزاء تشکیل‌دهنده ابرداده
۱۸۱	موتورهای جستجوی ملی و نمایه‌سازی

صفحه	عنوان
۱۸۲	موتور جستجوی یوز
۱۸۴	موتور جستجوی پارسی جو
۱۸۵	موتور جستجوی جس جو
۱۸۶	موتور جستجوی علمی علم نت
۱۹۳	پرسش ها
۱۹۳	تمرین های عملی
۱۹۴	فصل دهم: ابزارهای کنترل واژگانی
۱۹۴	مقدمه
۱۹۴	اصطلاح نامه
۱۹۶	اهداف اصطلاح نامه
۱۹۶	ساختار اصطلاح نامه
۱۹۷	روابط در اصطلاح نامه
۲۰۴	روابط همبسته یا مرتبط
۲۰۷	انواع اصطلاح نامه
۲۱۱	تدوین اصطلاح نامه
۲۱۲	مراحل ساخت اصطلاح نامه
۲۱۴	ارزیابی اصطلاح نامه
۲۱۵	دستور زبان و خط اصطلاح نامه
۲۱۶	ویرایش اصطلاح نامه
۲۱۶	مدیریت اصطلاح نامه
۲۱۷	تفاوت اصطلاح نامه با سرعنوان موضوعی
۲۱۷	تفاوت اصطلاح نامه با واژه نامه
۲۱۸	معرفی چند نمونه اصطلاح نامه
۲۴۱	فرا اصطلاح نامه
۲۴۱	هستی شناسی
۲۴۶	زبان بازنمون هستی شناسی در وب
۲۴۶	مقایسه اصطلاح نامه و هستی شناسی
۲۴۹	پرسش ها
۲۴۹	تمرین های عملی
۲۵۰	فصل یازدهم: چکیده و چکیده نویسی
۲۵۰	مقدمه

صفحه	عنوان
۲۵۰	چکیده
۲۵۱	انواع چکیده
۲۵۲	انواع چکیده از نظر نوع محتوا
۲۵۴	انواع چکیده برحسب کاربرد
۲۵۵	انواع چکیده برحسب تهیه کننده
۲۵۶	انواع چکیده برحسب ساختار
۲۵۷	انواع چکیده از لحاظ حجم
۲۵۸	انواع چکیده از لحاظ شیوه تهیه
۲۵۸	انواع چکیده از لحاظ شیوه انتشار
۲۵۹	عوامل مؤثر بر طول چکیده
۲۶۰	کاربرد چکیده
۲۶۰	ارزیابی چکیده
۲۶۲	چکیده نامه
۲۶۳	چکیده نویسی
۲۶۴	چکیده نویسی
۲۶۴	تاریخچه چکیده نویسی
۲۶۶	مراحل چکیده نویسی
۲۶۸	چکیده نویسی ماشینی
۲۷۱	پرسش ها
۲۷۱	تمرین های عملی
۲۷۲	فصل دوازدهم: استانداردهای نمایه سازی و چکیده نویسی
۲۷۲	مقدمه
۲۷۳	استانداردهای نمایه سازی
۲۷۵	استاندارد ISO 5963: دکومانتاسیون - روش هایی برای بررسی مدارک، ...
۲۷۵	استاندارد ISO 999: اطلاعات و دکومانتاسیون - رهنمودی برای محتوا، سازماندهی و نمایش نمایه ها
۲۷۵	استاندارد انسی / زد ۳۹/۴
۲۷۶	استاندارد انسی / نیزو زد ۳۹/۵۰
۲۷۷	استانداردهای تدوین اصطلاح نامه
۲۷۸	استاندارد ایزو ۲۷۸۸: دکومانتاسیون - راهنمای تهیه و گسترش اصطلاح نامه های یک زبانه
۲۷۸	استاندارد ایزو ۵۹۶۴: خط مشی هایی برای ایجاد و توسعه اصطلاح نامه های چندزبانه
۲۷۹	استاندارد انسی / نیزو زد ۳۹/۱۹

صفحه	عنوان
۲۸۰	استانداردهای چکیده‌نویسی
۲۸۰	استاندارد ISO 214: دکومانتاسیون - چکیده‌هایی برای انتشارات و دکومانتاسیون
۲۸۰	استاندارد ISO 5122: دکومانتاسیون - کاربرگه‌های چکیده در انتشارات ادواری
۲۸۱	استاندارد انسی / نیزوزد ۳۹/۱۴
۲۸۱	پرسش‌ها
۲۸۱	تمرین‌های عملی
۲۸۲	فهرست منابع
۲۸۷	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۲۹۱	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۲۹۴	نمایه

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۱۷	جدول ۱-۱ نحوه تنظیم انواع جای‌نما در منابع اطلاعاتی
۷۰	جدول ۱-۳ انواع ترتیب الفبایی
۷۳	جدول ۲-۳ ساختار تک‌سطحی در مقایسه با ساختار چندسطحی نمایه
۸۴	جدول ۱-۴ تفاوت نمایه‌سازی پیش‌همارا و پس‌همارا
۲۰۶	جدول ۱-۱۰ رایج‌ترین علائم و اختصارات در اصطلاح‌نامه
۲۱۳	جدول ۲-۱۰ مراحل اصلی ساخت اصطلاح‌نامه
۲۴۳	جدول ۳-۱۰ نمونه‌ای از روابط تعریف‌شده در هستی‌شناسی
۲۴۴	جدول ۴-۱۰ مثال‌هایی از تبدیل روابط اصطلاح‌نامه‌اگر و وک به هستی‌شناسی
۲۷۴	جدول ۱-۱۲ استانداردهای حوزه نمایه‌سازی

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۰	شکل ۱-۱ ماهیت نمایه
۱۲	شکل ۲-۱ اجزاء فناوری اطلاعات
۱۳	شکل ۳-۱ نقش نمایه‌سازی در فناوری اطلاعات
۱۳	شکل ۴-۱ نمایه‌سازی به‌عنوان رابط محتوای پایگاه اطلاعاتی و تقاضای کاربر
۱۴	شکل ۵-۱ نقش نمایه‌سازی در بازیابی اطلاعات
۱۵	شکل ۶-۱ تمایز کلیدواژه و توصیفگر
۱۹	شکل ۷-۱ اجزاء یک مدخل نمایه
۳۰	شکل ۸-۱ نشانه‌های کلامی مؤثر در ادراک متن
۳۲	شکل ۹-۱ انواع نمایه
۵۶	شکل ۱-۲ انواع نمایه از نظر هدف تهیه
۶۵	شکل ۲-۲ صفحه جستجوی Web of Science
۶۵	شکل ۳-۲ لگوی Scopus
۶۶	شکل ۴-۲ صفحه جستجوی Google Scholar
۶۶	شکل ۵-۲ نمونه یک جستجو در Google Scholar
۶۷	شکل ۶-۲ لگوی ISC
۷۵	شکل ۱-۳ انواع نمایه از نظر نوع اطلاعات
۸۲	شکل ۱-۴ نظام بازیابی اطلاعات در نمایه‌سازی پس‌همارا
۸۳	شکل ۲-۴ مراحل نمایه‌سازی و بازیابی اطلاعات در نظام پیش‌همارا
۸۳	شکل ۳-۴ مراحل نمایه‌سازی و بازیابی اطلاعات در نظام پس‌همارا
۸۶	شکل ۱-۵ انواع نمایه از نظر بیان محتوای اطلاعاتی
۱۲۰	شکل ۱-۷ مقایسه مانعیت و جامعیت در بازیابی اطلاعات مناسب
۱۲۳	شکل ۲-۷ عوامل مؤثر در بهبود کیفیت نمایه‌سازی
۱۲۶	شکل ۱-۸ انواع نمایه از نظر شیوه تهیه
۱۳۰	شکل ۲-۸ روش‌های نمایه‌سازی ماشینی
۱۳۷	شکل ۳-۸ شمای کلی نمایه‌سازی ماشینی
۱۴۳	شکل ۴-۸ شروع فرایند نمایه‌سازی در Word

۱۴۴	شکل ۵-۸ امکانات پنجره Mark Index Entry برای نمایه‌سازی در Word
۱۴۵	شکل ۶-۸ روش پنهان و ظاهر کردن نشانه‌های نمایه‌شده در متن
۱۴۵	شکل ۷-۸ ایجاد نمایه پس از انتخاب کلیدواژه‌ها
۱۴۶	شکل ۸-۸ امکانات پنجره Index برای نمایه‌سازی در Word
۱۴۶	شکل ۹-۸ نمونه‌ای از نمایه مختصر تهیه‌شده به وسیله نرم‌افزار Word
۱۴۷	شکل ۱۰-۸ به‌روزرسانی نمایه پس از انتخاب کلیدواژه‌های جدید
۱۵۰	شکل ۱-۹ راهنمای موضوعی Yahoo
۱۵۱	شکل ۲-۹ نمونه‌ای از راهنمای موضوعی در حوزه پزشکی
۱۵۵	شکل ۳-۹ صفحه‌هسته و ترتیب حرکت خزنده با الگوریتم عمق - شروع
۱۵۶	شکل ۴-۹ صفحه‌هسته و ترتیب حرکت خزنده با الگوریتم توزیع - شروع
۱۶۱	شکل ۵-۹ میزان استفاده از موتورهای جستجوی مختلف
۱۶۱	شکل ۶-۹ ساختار عمومی موتور جستجو
۱۶۳	شکل ۷-۹ نمای ابرموتور جستجوی سوی سرچ
۱۶۸	شکل ۸-۹ نمونه‌ای از نحوه نمایش برچسب‌های کاربران در وب‌سایت ...
۱۸۳	شکل ۹-۹ صفحه خانگی موتور جستجوی یوز
۱۸۴	شکل ۱۰-۹ نمونه‌ای از لگوهای موتور جستجوی یوز
۱۸۵	شکل ۱۱-۹ صفحه خانگی موتور جستجوی پارسی‌جو
۱۸۶	شکل ۱۲-۹ صفحه خانگی موتور جستجوی جس‌جو
۱۸۷	شکل ۱۳-۹ صفحه خانگی موتور جستجوی علم‌نت
۱۸۸	شکل ۱۴-۹ نمایش تعداد نسخه‌های یافته‌شده از یک مقاله در ...
۱۸۸	شکل ۱۵-۹ صفحه جستجوی پیشرفته در علم‌نت
۱۸۹	شکل ۱۶-۹ امکان محدود کردن نتایج جستجو در علم‌نت بر اساس تاریخ، ...
۱۸۹	شکل ۱۷-۹ قرار دادن لینک دانلود رایگان مقاله (در صورت وجود فایل رایگان)
۱۹۰	شکل ۱۸-۹ نمایش هوشمند کلیدواژه‌های هم‌استفاده با عبارت مورد جستجوی کاربر
۱۹۰	شکل ۱۹-۹ پیشنهاد هوشمند زیر موضوع‌های مرتبط با کلیدواژه «مدیریت»، ...
۱۹۱	شکل ۲۰-۹ نمایش روند پژوهش‌های انجام‌شده در سال‌های مختلف روی موضوع ...
۱۹۱	شکل ۲۱-۹ ابرکلمات از فعالیت‌های تحقیقاتی یک پژوهشگر
۱۹۲	شکل ۲۲-۹ امکان استفاده از فرمت استاندارد ارجاع به مقاله در علم‌نت
۱۹۲	شکل ۲۳-۹ امکان دسترسی به مقاله‌های مشابه با مقاله‌ی بازایی‌شده در علم‌نت
۱۹۳	شکل ۲۴-۹ طراحی واکنش‌گرای علم‌نت برای استفاده در انواع ابزارهای فناوری
۱۹۵	شکل ۱-۱۰ اصطلاح‌نامه رابط بین زبان نویسنده و زبان کاربر
۱۹۸	شکل ۲-۱۰ روابط معناشناختی میان اصطلاح‌ها
۲۰۲	شکل ۳-۱۰ اصطلاح سلسله‌مراتبی (جنس و نوع)

صفحه	عنوان
۲۰۶	شکل ۴-۱۰ نمونه‌ای از یک توصیفگر در یک اصطلاح‌نامه فارسی
۲۰۶	شکل ۵-۱۰ نشان دادن روابط بین اصطلاح‌ها در یک اصطلاح‌نامه لاتین
۲۰۸	شکل ۶-۱۰ انواع اصطلاح‌نامه
۲۰۸	شکل ۷-۱۰ مقایسه اصطلاح‌نامه جستجو با اصطلاح‌نامه نمایه‌سازی
۲۲۲	شکل ۸-۱۰ برشی از نمایه الفبایی اصف‌فا
۲۲۳	شکل ۹-۱۰ برشی از نمایه رده‌ای اصف‌فا
۲۲۵	شکل ۱۰-۱۰ برشی از نمایه انگلیسی به فارسی و عربی اصف‌فا
۲۲۶	شکل ۱۱-۱۰ برشی از نمایه عربی به فارسی و انگلیسی اصف‌فا
۲۲۷	شکل ۱۲-۱۰ برشی از نمایه گردش اصف‌فا
۲۳۱	شکل ۱۳-۱۰ برشی از ساختار الفبایی اصطلاح‌نامه فنی و مهندسی
۲۳۲	شکل ۱۴-۱۰ برشی از ساختار درختی اصطلاح‌نامه فنی و مهندسی
۲۳۳	شکل ۱۵-۱۰ برشی از نمایه گردان اصطلاح‌نامه فنی و مهندسی
۲۳۴	شکل ۱۶-۱۰ برشی از واژه‌نامه انگلیسی به فارسی اصطلاح‌نامه فنی و مهندسی
۲۳۶	شکل ۱۷-۱۰ صفحه ابتدایی جستجو در اصطلاح‌نامه‌های الکترونیکی ایرانداک
۲۳۶	شکل ۱۸-۱۰ فهرست اصطلاح‌نامه‌های الکترونیکی ایرانداک
۲۳۷	شکل ۱۹-۱۰ نتایج حاصل از یک جستجو در اصطلاح‌نامه‌های الکترونیکی ایرانداک
۲۳۸	شکل ۲۰-۱۰ اصطلاح «فناوری اطلاعات» در اصطلاح‌نامه مدیریت بحران ...
۲۳۸	شکل ۲۱-۱۰ نتایج بازیابی حاصل از جستجوی یک کلیدواژه غیرمرجع در ...
۲۳۹	شکل ۲۲-۱۰ صفحه اصطلاح مرجع «ماکیان» با ساختار و روابط آن ...
۲۴۰	شکل ۲۳-۱۰ کاربرد نمایه‌سازی مدارک و پایان‌نامه‌های دانشگاه فردوسی مشهد
۲۴۵	شکل ۲۴-۱۰ روابط یک مفهوم در هستی‌شناسی
۲۵۲	شکل ۱-۱۱ انواع چکیده
۲۵۷	شکل ۲-۱۱ قالب یک چکیده ساختارمند

پیشگفتار

نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی یکی از درس‌های تخصصی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی است که در دو مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد تدریس می‌شود. انتظار می‌رود دانشجویان پس از فراگیری مباحث حوزه‌نمایه‌سازی، با این علم در نظر و عمل، و نیز با مباحث نوظهور آن که به سبب فناوری‌های نوین اطلاعاتی دچار تغییرات و تحولات زیادی شده است، آشنا شوند. بدین منظور تاکنون کتاب‌هایی در ایران - اعم از ترجمه و تألیف - منتشر شده است. اگرچه در نگاه نخست به نظر می‌رسد مبحث نمایه‌سازی از منابع غنی بسیاری برخوردار باشد، اما مروری بر این منابع از ضعف‌ها و خلأهای چندی حکایت می‌کند. از جمله این ضعف‌ها می‌توان به کم‌توجهی به نمایه‌سازی منابع اطلاعاتی با تشریح مبحث اطلاعات، مباحث نمایه‌سازی نوین نظیر نمایه‌سازی ماشینی، نرم‌افزارهای نمایه‌سازی، نمایه‌سازی در محیط وب، نمایه‌سازی مردمی و ابزارهای کنترل واژگانی نوین مانند هستی‌شناسی‌ها اشاره کرد. موارد ذکر شده نتیجه فناوری‌های نوینی است که حوزه‌نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی را تحت تأثیر قرار داده است. در مجموع نبود جامعیت در مباحث نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی، به نحوی که پاسخگوی نیازهای یک حرفه‌مند باشد مهم‌ترین کاستی منابع پیشین است.

بر این اساس، کتاب حاضر تلاشی است برای بررسی جامع مباحث نمایه‌سازی و رفع کاستی‌های این حوزه، به‌ویژه در زمینه تشریح مفاهیم مرتبط با نمایه، انواع آن، ساختار نمایه، اثرگذاری فناوری بر نمایه و مباحث مرتبط با آن، نظیر نرم‌افزارها و نمایه‌سازی وب. بدین منظور در تدوین این کتاب سعی شده است که پس از تبیین ماهیت اطلاعات، با بررسی تمام متون مرتبط، گزارشی جامع از انواع نمایه‌ها، ساختار نمایه و دیدگاه‌های مرتبط با نمایه‌سازی ارائه شود که در منابع قبلی - چنان‌که پیش‌تر گفته شد - تناقض‌ها و کمبودهایی دارد. هدف از نگارش کتاب حاضر، نه ارائه دست‌نامه‌ای برای نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی، بلکه رویکرد هستی‌شناسانه به مفاهیم نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی برای جامعیت‌بخشی به آن‌ها در یک اثر بوده است؛ چرا که از دید نویسندگان تهیه‌متنی برای کمک به نمایه‌سازی عملی، مستلزم تدوین کتابی جداگانه در این حوزه است که در آن نیز توجه به مباحث نوین - که از فناوری

اطلاعات تأثیر پذیرفته است - اجتناب‌ناپذیر است.

هرچند که کتاب حاضر برای درس‌های «روش‌ها و فنون نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی» در دوره کارشناسی، «نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی» در دوره کارشناسی ارشد گرایش مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی و «نمایه‌سازی و نمایه‌های موضوعی» در دوره کارشناسی ارشد گرایش علم‌سنجی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی تهیه شده است، اما برخی از مطالب آن می‌تواند برای همه افراد علاقه‌مند به آشنایی و یادگیری نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی نیز مفید باشد. مباحث این کتاب همچنین سرفصل درس نمایه‌سازی رشته فناوری اطلاعات دانشگاه جامع علمی و کاربردی را پوشش می‌دهد و می‌تواند منبع کاملی برای دانشجویان این رشته باشد.

به دلیل حجم زیاد اطلاعات در قالب‌ها و محمل‌های اطلاعاتی مختلف در شکل کتابی و غیر کتابی و ضرورت سازماندهی آن‌ها از طریق سازوکارهای نمایه‌سازی، بهره‌گیری از این کتاب به کارشناسان کتابخانه‌ها، به‌ویژه کتابخانه‌های تخصصی و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی که حجم زیادی مدارک غیر کتابی دارند، توصیه می‌شود.

امیدواریم خوانندگان، به‌ویژه اعضای هیئت علمی گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی و نیز حرفه‌مندانی که از نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی استفاده می‌کنند و تجارب ارزشمندی در این زمینه دارند، نویسندگان را از کاستی‌های کتاب و پیشنهادهای ارزشمند خود در جهت بسط و تکمیل مباحث مطلع سازند.

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از تمامی کسانی که انتشار اثر حاضر در پرتو اهتمام و همکاری آنان میسر شد قدردانی نماییم؛ از ریاست محترم سازمان «سمت» و معاونان و مدیران ایشان برای فراهم ساختن فرصت و زمینه انتشار آثار علمی؛ مدیر محترم گروه تخصصی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، جناب آقای دکتر نوروزی چاکلی، به سبب سفارش تألیف این کتاب، و همچنین حمایت‌های بی‌دریغشان؛ سرکار خانم محمدی جاهد، کارشناس محترم گروه، به پاس گشاده‌رویی و پیگیری‌های ثمربخش و سرانجام از داوران و ویراستار ادبی، جناب آقای سلمان احمدوند که با ارزیابی و ویراستاری دقیق و موشکافانه خود به رفع نواقص و بهبود محتوای کتاب یاری رساندند.

اعظم صنعت‌جو

هادی هراتی

تابستان ۱۳۹۸

مقدمه

امروزه حجم زیاد اطلاعات در شکل‌های چاپی و دیجیتالی و به‌ویژه عرضه آن در محیط وب، به پدیده انفجار اطلاعات و به دنبال آن آلودگی و اضافه‌بار اطلاعاتی منجر شده است. در واقع هرچه تولید اطلاعات بیشتر باشد، آلودگی اطلاعات به معنی آلودن اطلاعات درست به نادرست و از بین بردن ارزش، کیفیت، صحت و محتوای اطلاعات بر اثر دخالت اطلاعات نادرست بیشتر خواهد بود، در نتیجه، خواننده نمی‌تواند صحت و سقم داده‌ها را تشخیص دهد (نوروزی، ۱۳۷۸). اضافه‌بار اطلاعاتی نیز از دیگر پیامدهای انفجار اطلاعات است. اضافه‌بار زمانی اتفاق می‌افتد که در نقطه معینی، میزان اطلاعاتی که فرد در معرض آن قرار می‌گیرد، بیشتر از توان پردازش اوست؛ به طوری که قدرت تصمیم‌گیری را کاهش می‌دهد (راف^۱، ۲۰۰۲).

در راستای کنترل پدیده انفجار اطلاعات و پیامدهای آن، مدیریت اطلاعات با هدف مدیریت و دسترسی به اطلاعات در زمان مناسب و برای هدف مناسب، ضروری است. سازماندهی بخش مهمی از مدیریت اطلاعات است که با هدف بازیابی اطلاعات انجام می‌شود. ما اطلاعات را سازماندهی می‌کنیم تا بتوانیم در موقع نیاز به‌سهولت و سرعت به آن‌ها دسترسی داشته باشیم. سازماندهی شامل فعالیت‌هایی نظیر توصیف مدرک، چکیده‌نویسی، نمایه‌سازی و رده‌بندی در کتابخانه‌ها، پایگاه‌های اطلاعاتی و آرشیوهاست. در این بین، نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی به سبب اهمیت توصیف یا شناسایی محتوای موضوعی یک مدرک در بازیابی سریع، ارزیابی ربط اطلاعات بازیابی‌شده و تصمیم‌گیری در خصوص استفاده کردن یا استفاده نکردن از آن با توجه به پدیده‌های پیش‌گفته، از اهمیت چشمگیری برخوردار است.

نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی در زمره خدماتی هستند که به سبب ارتباط تنگاتنگ، در

---

1. Ruff

منابع مختلف معمولاً با یکدیگر ارائه می‌شوند. البته در این منابع، نمایه‌سازی به دلیل داشتن مطالب بیشتر و انواع و روش‌های مختلف، حجم بیشتری را به خود اختصاص داده است. کتاب حاضر نیز از این قاعده مستثنا نیست. مباحث مرتبط با نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی و به‌خصوص نمایه‌سازی در منابع مختلف غالباً به صورت پراکنده مطرح شده است، اما در این کتاب سعی شده است که ضمن تقسیم‌بندی و توضیح انواع نمایه و چکیده تا حد امکان نمایه و چکیده از نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی تفکیک و به نحو مجزا ارائه شود.

بر اساس آنچه گفته شد فصل آغازین کتاب در خصوص اطلاعات و مباحث اولیه نمایه‌سازی است. از آنجا که اطلاعات اساس نمایه‌سازی و نحوه جستجو و بازیابی آن نیز تحت تأثیر نحوه نمایه‌سازی است، بنابراین پرداختن به مبحث اطلاعات قبل از مباحث نمایه‌سازی ضروری می‌نماید. در فصل‌های بعد انواع نمایه از جنبه‌های مختلف، نمایه‌سازی قالب‌ها و حوزه‌های خاص موضوعی، ارزیابی نمایه‌ها، شیوه‌های تهیه نمایه، نمایه‌سازی در موتورهای جستجو و اینترنت، و ابزارهای کنترل واژگانی از جمله اصطلاح‌نامه و هستی‌شناسی و در دو فصل پایانی مباحث چکیده و چکیده‌نویسی و استانداردهای نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی بررسی شده است.